

FELSEFE DÜNYASI

2024 YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 79

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve TÜBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and TUBITAK ULAKBİM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Sema Önal (Kırıkkale Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aynur Tunç (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Arş. Gör. Ahmet Hamdi İşcan (Ankara Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Prof. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu (Trakya Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Sebile Başok Diş (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Doç. Dr. Nihat Durmaz (Selçuk Üniversitesi)

Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Muhammet Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Dr. Kenan Tekin (Boğaziçi Üniversitesi)

Dr. Nazan Yeşilkaya (Şırnak Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörleri/Spelling and Language Editors

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)

Abdussamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Hatice İpek Keskin (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Fiyatı/Price: 300,00 TL | **Basım Tarihi :** Temmuz 2024, 300 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 231 54 40

<https://dergipark.org.tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Tasarım / Design: Turku Ajans

Baskı / Printed: Uzun Dijital

Zübeyde Hanım, İstanbul Çarşısı, İstanbul Cd. No:48 D:48,
06070 Altındağ/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67 | **Sertifika No:** 47865

DİJİTAL SONSUZLUK ARAYIŞI VE KİŞİSEL KİMLİK PROBLEMİ*

THE SEARCH FOR DIGITAL INFINITY AND THE PROBLEM OF PERSONAL IDENTITY

Kübra Gizem GANİOĞLU

Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ORCID: 0000-0002-9358-7255, e-mail: gizemganioglu@hotmail.com

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 79, 2024, ss. 307-332.

Geliş Tarihi: 24.05.2024 | Kabul Tarihi: 12.07.2024

DOI: 10.58634/felsefedunyasi.1487376

Araştırma Makalesi

Öz

İnsan bir gün ölümle karşı karşıya kalacağı-
nın farkında olan ve bu gerçekle baş etmenin
yollarını arayan yegâne varlıktır. Ölüm soru-
nuna bilimsel paradigmanın getirdiği çözüm-
ler insanın yaşam süresini arttırmış ancak
ölümsüzlük arzusuna kavuşmasını sağlaya-
mamıştır. Son zamanlarda çığır açıcı tekno-
lojilerin kamuya sunulması ölümden kaçışın
zihinsel ölümsüzlükle mümkün olabileceği
tartışmasını başlatmıştır. Transhümanizm
de zihinsel ölümsüzlüğün mümkün olduğu-
nu, teknolojik gelişmelerle insanın biyolojik
yapısındaki bütün sorunların çözüleceğini,
insanın nihai bir mutluluğa kavuşacağını
savunan yaklaşımdır. Ancak zihin yüklemeye
teknolojisinin insanı ölümsüzlüğe kavuş-
turacağı düşüncesi tartışılması gereken zor
problemleri de beraberinde getirmiştir. İnsan
zihninin yapay bir alt maddeye yüklenme
olasılığı kişisel kimlik problemine yeni bir
tartışma alanı oluşturmuştur. Bu çalışmada
da zihin yüklemeye teknolojisinin kişisel kimlik
problemi ile ilişkisi ele alınırken, bilimkurgu
senaryolarında görmeye alışık olduğumuz
bu teknolojiyi savunan düşünürlerin insanın
özü ve kimliği üzerine olan görüşleri belir-
lenmeye çalışılmıştır. Kişisel kimliğin doğası
üzerinden, zihnin yapay bir ortamda yeniden
oluşturulmasının imkânı çeşitli düşünce de-
neyleri ile tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişisel kimlik, Trans-
hümanizm, Ölümsüzlük, Dijital ölümsüzlük,
Beyin emülasyonu.

Abstract

The human being is the only being who is aware
that one day he will face death and seeks ways to
cope with this fact. The solutions brought by the
scientific paradigm to the problem of death have
increased the life span of human beings but have
not enabled him to attain the desire for immor-
tality. Recently, the public disclosure of ground-
breaking technologies has initiated the discus-
sion that escaping from death can be possible
through mental immortality. Transhumanism is
the approach arguing that mental immortality
is possible, that all problems in the biological
structure of human beings will be solved with
technological developments, and that human
beings will achieve ultimate happiness. Howev-
er, the idea that mind uploading technology will
make human beings immortal has raised diffi-
cult problems that need to be discussed. The pos-
sibility of uploading the human mind to an ar-
tificial sub-matter has created a new discussion
area for the problem of personal identity. In this
study, while discussing the relationship between
mind uploading technology and the problem of
personal identity, the views of the philosophers
who advocate such technology, familiar to us
in science fiction scenarios, on the essence and
personal identity of human beings are tried to
be determined. Through the nature of personal
identity, the possibility of reconstructing the
mind in an artificial environment is discussed
with various thought experiments.

Keywords: Personal identity, Transhuman-
ism, Immortality, Digital immortality, Brain
emulation.

* Bu makale, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı'nda yürütülen *Dijital Ölümsüzlük: Kişisel Kimlik ve Bilinç Problemi* başlıklı doktora tez öneri formundan üretilmiştir.

Giriş

“İnsan nedir?” sorusu felsefe tarihinin en kolay görünen en zor sorularından bir tanesidir. Kolay görünen bu soru çözümlenmek yerine gelişen teknolojiyle beraber daha karmaşık hale dönüşmektedir. Ete kemiğe bürünmüş bir canlı olarak insan tanımı artık yetersiz kalmakta, insanı muhakeme yapabilen, eleştirebilen, hislere ve arzulara sahip olan, gelecek planı yapabilen dünsel bir öz olarak ele almak birçok problemi de beraberinde getirmektedir. İnsan her ne kadar fetüsten ölünceye değin bir yaşam çizgisinde varlığını sürdürse de değışen, gelişen, dinamik yapıdaki yaşamın içerisinde insanı tam da o insan yapan şey nedir? Yani insanın değışmeyen unsurunun ne olduğu sorusu varoluşa dair en zor sorulardan biridir.

İnsanın değışmeyen unsuru olarak kişisel kimlik, insanın hayatı boyunca aynı kişi kalmasını sağlayan yeterli koşulun aranması yönünden bir problem oluşturmaktadır. Antik Yunan’dan beri sürekli olarak devam eden kişisel kimlik problemine cevap arama gayesi, günümüz teknolojilerinin insanın biyolojik alt yapısını değıştirmek istemesiyle tartışmaya fazladan bir yük getirmiştir. Kişisel kimlik tartışmasına “Beyin emülasyonu gerçekleşen bir kişinin beyni, sanal ortama aktarıldıktan sonra insanın kişisel kimlik sürekliliğini koruyup korumadığını nereden bileceğiz?” gibi sorular eklenmiştir. İnsan zihninin dijital ortama yüklenme ütopyası transhümanizm savunucuları tarafından mümkün görülmüştür. Beynin bir yazılım olarak ele alınabileceğini destekleyen transhümanistler bu sayede ölümsüzlüğün de mümkün olabileceğini dile getirmektedir. Çünkü nasıl bir klasör ya da bir dosya, bilgisayar tarafından saklanıp kopyalanabiliyorsa aynı şekilde bir kişinin zihni de bilgisayar ortamına yüklenerek o kişinin istediği zaman ve istediği yerde var olması sağlanabilir. Bir başka deyişle insan zihni, zaman ve mekâna dair sınırlılıklarından kurtularak ölümsüz bir varoluşa sahip olabilir. Transhümanistler için beden kurtulması gereken fazladan bir atık olduğundan dolayı ölümsüz olabilecek şey yazılım olan zihindir.

Bu çalışmada “İnsanı, tam da olduğu o insan yapan şey nedir?” sorusundan hareketle öncelikle kişisel kimliği belirleyen ölçütlere dair yaklaşımların ne olduğu ele alınacak ardından beyin emülasyonu ve transhümanizm²

1 [□]

2 Transhümanizm bu makalede kişisel kimlik problemi ile beraber ele alınacak olup, tek başına çok daha kapsamlı bir analizi hak etmektedir. Transhümanizm tartışmaları için bkz. Dağ, A. (2018). *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları. Ağin, B. (2020). *Post-Hümanizm, Kavram, Kuram, Bilimkurgu*. Ankara: Siyasal Kitabevi. More, M. ve Vita-More, N. (2013). *The Trans-*

gibi teknolojik hareketlerin kişisel kimlik problemine olan etkileri eleştirel bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Kişisel Kimlik Problemi

Kişisel kimlik, bir kişinin kendisini tarif ederken kullandığı ve diğer kişilerden ayrıldığı özelliklerin tamamı olarak tanımlanabilir. Kişisel kimliğin içerdiği nitelikler arasında benlik, değer, inanç, duygu, düşünce, tecrübe ve sosyal ilişki gibi kişinin doğrudan deneyimlediği unsurlar yer almaktadır. Bu bağlamda kişisel kimlik biriciktir ve kim olduğumuzla alakalıdır. İnsanın dış dünya dışında kendisine dönüp soruduğu “Ben kimim, neden buradayım, nereden geldim, nereye gideceğim, öldükten sonra ne olacak, varlığım devam edecek mi aksi halde yok mu olacağım?” gibi sorular kişisel kimlik problemiyle ilgili önemli sorulardır.

Anne karnında başlayan yaşam süreci bebeklik, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere birçok dönemden ve aşamadan geçmektedir. Dolayısıyla insan, anne karnından ölünceye denk gözlemlenebilen ya da gözlemlenemeyen birçok fiziksel ve zihinsel değişim yaşar. Misal, utangaç olan biri zaman içinde cesur ve kendine güvenen bir karaktere bürünebilirken, obez teşhisi konulmuş birisi sağlıklı bir kiloya kavuşabilir. Kişinin dünyaya bakış açısı, psikolojik durumları, zihinsel süreçleri ve bedensel görüşü değişse bile kişi, sayısal olarak yine aynı kişiyi temsil etmektedir. Kişisel kimlik probleminde bu durum *sayısal özdeşlik* olarak isimlendirilir. Theodore Sider, “Personal Identity” (“Kişisel Kimlik”) (2007) adlı makalesinde sayısal özdeşlik ve niteliksel özdeşlik arasındaki farkı belirtmek için beş yıl önce işlenen bir cinayet olayında, zanlının cinayet işlediğini kabul ettiğini ancak kendisinin beş yıl önceki kişiyle özdeş olmadığını söylediğini dolayısıyla suçsuz bir kişinin cezalandırılacağını savunmasını örnek olarak vermektedir. Örnekte görüldüğü üzere beş sene önceki kişi ile şimdiki kişi sayısal olarak özdeşdir ancak niteliksel olarak kişinin sevdiği yemek değişmiş, tuttuğu futbol takımı kapanmış ya da apandisti alınmış olabilir. Niteliksel olarak değişim yaşamasına karşın aslında o kişi sayısal olarak aynıdır: “Çünkü bu ‘2+2=4’ gibi matematiksel ifadelerde ‘eşittir’ işaretiyle ifade edilen türden bir aynılıktır.” (Sider, 2007: 7-8). Dolayısıyla doğumdan ölüme kadar insan sayısal olarak aynı kişi ama niteliksel olarak farklı kişidir.

Dinamik bir yaşam döngüsü içerisinde sürekli olarak fiziksel ve zihinsel dönüşüme uğrayan kişilerin kendilerine özdeş olarak kalmasını sağlayan

humanist Reader: Classical And Contemporary Essays On The Science, Technology, And Philosophy Of The Human Future. Malden, MA: Wiley-Blackwell. Schneider, S. (ed.) (2009). *Science Fiction and Philosophy: From Time Travel to Superintelligence.* Wiley-Blackwell.

şeyin ne olduğu, bebeklik fotoğrafındaki ben ile mezuniyet fotoğrafındaki ben arasındaki sayısal özdeşliği sağlayan unsurun ne olduğu kişisel kimlik probleminin temel odağıdır. Buradan hareketle sorulması gereken temel soru şudur: Kişinin hayatı boyunca bir ve aynı kişi olmasını sağlayan bir kimliği var mıdır, varsa bu kimliğin mahiyeti nedir?

15 yıl önce çekilmiş aile fotoğrafındaki kişi hâlâ siz misiniz, yaşadığınız zihinsel ve fiziksel değişimler kimliğinin üzerinde bir etkide bulunmuş mudur? Kişilerin kimliğinin devamlılığını sağlayan bir öz var mıdır eğer böyle bir öz yoksa o kişi siz değil misinizdir? Bu bağlamda problem “T2 zamanındaki bir P2 kişinin, daha önceki T1 zamanındaki P1 kişisiyle aynı kişi olması için mantıksal olarak gerekli ve yeterli koşullar nelerdir” (Noonan, 1989/2003: 84) çerçevesinde değerlendirilmelidir. Düşünce tarihine bakıldığında, kişisel kimlik kavramı *ruh, beden, beyin, bellek ve psikolojik süreklilik* olmak üzere çeşitli yönlerden incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda birçok teori geliştirilmiştir. Kişisel kimliğe yönelik geliştirilen bu teoriler, problemin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü anlamımıza yardımcı olurken aynı zamanda kişisel kimliğin devamlılığının kişinin hayatta kalmasıyla eşdeğer olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla zihin yükleme teknolojisinin felsefi boyutları ele alınmadan önce kişisel kimlik probleminin tarihsel sürecinin incelenmesi ve teorilerin zihin yükleme teknolojisiyle ilişkilendirilmesi önem arz etmektedir.

1.1. Kişisel Kimlik İçin Bir Ölçüt Olarak Ruhun Varlığı

Zihin felsefesinin de temel yaklaşımlarından birisi olan düalizm bu hususta kişisel kimliği sürdürmemizi sağlayan unsurun bedenden bağımsız olarak var olabilen, var olmak için bedene ihtiyaç olmayan ruh olduğunu önermektedir. Klasik düalistler, evrenin ruh ve beden olmak üzere iki tözden oluştuğu görüşünü desteklemektedir. Ruh kavramının ruha atfedilen ölümsüzlük niteliğiyle beraber ölümden sonra bir hayata gönderme yapması ve Ryle’in makinedeki hayalet metaforunda olduğu gibi bilimsel dil için kabul edilemez yerleşik bir kullanıma sahip olması, modern dönemde yerini zihin kavramına bırakmasına neden olmuştur (Doğan, 2018: 177).

Modern dönemin düalist yaklaşımının en önde gelen temsilcisi Descartes’dir. Descartes, kartezyen düalizm anlayışıyla iki tözün (ruh-beden) varlığını sistematik bir argümanla savunmuştur. Ruhun bedenden ayrı bir töz olduğunu iddia eden Descartes, *Meditasyonlar* (2015) adlı eserinde düalizm anlayışını “Belki bana sınıksız yapışmış bir bedenim var, ama bir yandan yer kaplayan bir şey değil de yalnızca düşünen bir şey olduğum sürece kendimle ilgili açık ve seçik bir fikrim de olduğundan, diğer yandan düşünen bir

şey değil de, yalnızca yer kaplayan bir şey olduğum sürece bedenimle ilgili bir fikrim olduğundan, benim gerçekten bedenimden ayrı olduğum ve onsuz var olabileceğim kesindir.” (110) cümleleriyle ifade etmiştir.

Düalist yaklaşımın savunduğu görüşe göre, evreni meydana getiren -maddi olmayan ve maddi olan- iki töz bulunmaktadır. Maddi olan töz fiziksel olarak deneyimi mümkün kılan beden, maddi olmayan töz ise fiziksel bilimlerin ötesinde yer alan ruhtur (Doğan, 2020: 85). Kişisel özdeşlik problemi kapsamında bu anlayışı göz önüne alırsak, ölümsüz olan ruh/zihin kimliğimizi sürdürmemizi sağlayan bir töz olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle kişisel kimliğin dayanağı da ruh olmalıdır.

Düalizmin çağdaş savunucularından biri olan Richard Swinburne, *Personal Identity (Kişisel Kimlik)* (1984) adlı eserinde kişisel kimlik problemini düalist bir yaklaşımla ele alırken, düalizme yapılan fizikalist eleştirilere değinmiş ve kartezyen düalizmin çağdaş versiyonunu oluşturmuştur. Swinburne'e göre beden insanın fiziksel dünyadaki varlığını ve eylemlerini temsil etmektedir. Beden sayesinde insan yürüyebilir, oltayı tutarak balık avlayabilir, topu kaleye atabilir ya da tenceredeki yemeğini karıştırabilir. Bunun yanı sıra dünya hakkındaki bilgiler de beden üzerinden elde edilir (Swinburne, 1984: 22). Beden, fiziksel bilginin kaynağı olan duyumun sağlayıcısıdır. Örneğin görme edimi için optik sinirlerin uyarılması gerekmektedir. Ancak Swinburne'e göre insanın asli unsurunu oluşturan parçası ruh olduğu için insan, maddi/beden ve maddi olmayan/ruh olmak üzere iki parçaya sahiptir (Swinburne, 1984: 27). Swinburne'un *basit kanıt* olarak isimlendirdiği yaklaşıma göre insanın bütün fiziksel parçaları yok edilse bile bilincinin hâlâ yaşamaya devam etmesi mantıksal olarak mümkündür. İnsanın ruh yönü zihinsel niteliğine, beden yönü ise fiziksel niteliğine karşılık gelmektedir (Yılmaz, 2020: 325). Zihinsel nitelik, öznenin kendisinin deneyimleriyle oluşan ve kendine has olan alandır. Örneğin üçüncü bir şahıs, bir kişinin bahçesindeki ağacı görüp görmediğini veya bugünün perşembe günü olduğunu düşünüp düşünmediğini en gelişmiş beyin görüntüleme cihazları kullansa bile bilemez (Swinburne, 2019: 29). Zihinsel olaylar, kişiye ait öznel deneyimlerden oluştuğu için üçüncü şahıs bakış açısına kapalıdır. Acılar, düşünceler, hedefler ve arzular öznel ve nitelikseldir.

Kişisel kimlik probleminin en kritik noktası “kişi” kavramından ne anlaşıldığıdır. Dolayısıyla modern felsefe veya klasik felsefe fark etmeksizin kişisel kimlik problemiyle ilgilenen filozoflar başlangıçta kişi (*person*) kavramını açıklamaya ve insan (*human*) kavramıyla arasındaki farkları belirlemeye çalışmışlardır. Swinburne'e göre bir insanın kişi olabilmesi için zihinsel fa-

aliyetlerini yerine getirmesi ve eylemlerinin farkında olması gerekmektedir. O halde kişinin yeni bir bedende ya da bedensiz olarak kişisel kimliğini sürdürmesi mümkündür. Bu argümanını beyin nakli düşünce deneyiyle destekleyen Swinburne, kendi beyinin yarım kürelerinin beyin sapından ayrıldığını, yarım kürelerden birinin boş bir kafatasına yerleştirildiğini ve her iki kafatasına da zihinsel faaliyetlerini devam ettirebilmesi için başka bir beyinden gerekli diğer parçaların eklendiğini varsaymamızı istemektedir (Swinburne, 2010: 66-68). Operasyon sonrasında bir beyinden iki farklı bilinçli varlık ortaya çıksaydı hangisi asıl Swinburne olacaktı? Beyin bir bütündür. Beyin bu bütünlük sayesinde işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirir. Beyin yapısının ikiye bölünmesi, beyin işlevlerini de ikiye bölmek demektir. Dolayısıyla beyin iki yarıküresi de insanın şahsi olarak yaşamını sürdürmesi için gereklidir. Düşünce deneyinin amacı, beyin nörofizyolojik yapısı hakkında ne kadar bilgi sahibi olunursa olunsun “Hangisi asıl Swinburne?” sorusu karşısında doğru cevaba ulaşamayacağını göstermektir. Sonuç olarak, insanın özsel parçası olan kişisel kimliği ne bölünebilirdir ne de kopyalanabilir. O halde ruh ölçütünü savunan isimler, her insanın beden ve ruh olarak iki tözden oluştuğunu, ‘bizi biz yapan şeyin’ ruhumuz olduğu görüşünü desteklemektedir (Andrade ve Redondo, 2023: 4).

Kişisel kimliğin devamlılığını sağlayan unsurun ruh olduğu görüşüne gelen en önemli eleştirilerden biri ruh-beden arasındaki etkileşimin nasıl mümkün olduğudur. Bu tartışma zihin felsefesinin ana tartışma konularından birisidir. Tartışmanın temel noktası maddi olmayan ruhun maddi bedeni nasıl etkileyebildiği hatta dönüştürebildiğidir. Zihin-beden arasındaki gizemli etkileşime yönelik en güçlü eleştirilerden biri, *Ayrık-Beyin* vakalarının ortaya koyduğu argümanlarla desteklenmektedir. 1960’lı yıllarda epilepsi krizleri yaşayan hastaların nöbetlerinin şiddetini azaltmak için, beyin iki yarım küresini birbirine bağlayan *corpus callosum* adındaki kordon cerrahi bir operasyonla kesilmekteydi. Bu kordon kesilerek, beyin yarıküreleri birbirinden ayrılmış hastalar literatürde *ayrık-beyin (bölünmüş beyin) vakaları* olarak adlandırılmaktadır (Bayne, 2008: 278). Bu vakalar, sağ ve sol yarıkürelerin iletişimi kesildikten sonra her iki yarıkürenin ayrı algular, kavramlar ve işlevlere sahip olduğunu göstermektedir. Ayrık-beyin hastalarında bir beden içerisinde iki ayrı beyin var olduğu söylenebilir. Bu vakalarda hastalar rutin işlerine devam etse de hastalarda iki ayrı bilinç olduğu tezi birçok empirik araştırmaya konu olmuştur.

1981’de fizyoloji ve tıp alanındaki çalışmalarıyla Nobel Ödülü’ne layık görülen Profesör Roger Wolcott Sperry ve öğrencisi Profesör Michael S. Gazzaniga California Teknoloji Enstitüsünde bölünmüş beyin hastaları üze-

rine önemli çalışmalar yapmışlardır (Churchland, 2020: 199). Yapılan deneylerden birisinde ulaşılan veriler çarpıcıdır; “Kaşık kelimesi sağ yarıküreye yansıtılır ve deneye ne gördüğü sorulduğunda denek “hiçbir şey” diye cevap verir, fakat sol elini bir örtünün altına sokarak gördüğü nesneyi bulması istendiğinde sol el kaşığı bulur.” (Churchland, 2020: 199). Ayrık-beyin vakalarına yönelik deneysel çalışmalar iki yarıkürenin bilişsel faaliyetlerinde bir kopmanın yaşandığını, her bir kürenin kendi görev dağılımı kapsamında eylemlerde bulunduğunu göstermiştir. Tam da bu noktada kişisel kimlik problemine nörobilimin de dahil olması zaten zor olan problemi daha da karmaşık hâle getirmiştir.

Düalist yaklaşım ayrık beyin vakalarıyla beraber artık başka soruları da cevaplamalıdır: Eğer benim beynim ikiye ayrılrsa ve bir yarıküresi boş bir kafatasına yerleştirilirse bana ne olur? Geleceğe iki kişi mi, iki ruh mu, iki zihin mi, iki beden mi, iki bilinç mi yoksa iki ben olarak mı devam ederim? Bilincin bölünebilir olması düalist yaklaşımın temel savı ile doğrudan çelişiyor olarak görünse de birçok düalist bu eleştiriyi reddetmektedir. Ayrık-beyin vakasına karşı düalistlerin bir kısmı bilincin bölünebilirliğini reddetmekte, bir kısmı ruhun bölünebilirliğini reddetmekte diğer bir kısmı ise ruhun bölünemez olduğunu kabul etmekte ancak ruhun iki ayrı bilinç küresine sahip olduğunu savunmaktadır (Yılmaz, 2022: 104).

Tüm bu tartışmalar ışığında düalizme göre bedendeki herhangi bir değişme veya bedenin tamamen yok oluşu, kişinin özsel parçasının da yok olacağı anlamına gelmemektedir. İnsanın tek bir kimlikte yaşamasını sürdürmesini sağlayan, t2 zamanındaki p2 kişinin t1 zamanındaki p1 kişiyle aynı ruhu taşımasıdır. İlkokulda ve üniversite mezuniyetinde çekilen fotoğraftaki kişiyi aynı kişi yapan unsur, o kişinin zamansal değişime tabi olmayan bir ruhun taşıyıcısı olmasıdır. Fakat nörobilimsel gelişmeler kişisel kimlik probleminin metafizik bir kavram olan ruh ile açıklanabilecek kadar yüzeysel olmadığını gösterirken, probleme somut olarak incelenebilecek unsurlar üzerinden cevap arama girişimleri devam etmektedir.

1.2. Kişisel Kimliğin Ölücü Olarak Beden ve Beyin

Günlük yaşantımızda gerçekleştirdiğimiz rutin eylem ve aktiviteler genellikle belirli bir düzen içerisinde oluşur. Örneğin işe gitme rutini sıklıkla benzer bir zaman aralığında tekrarlanır; hafta içi aynı saatte evden çıkılır ve aynı saatte eve dönlür. Bu süreçte benzer zaman dilimlerinde aynı taşıma araçlarını kullanan ve aynı destinasyona yönelen kişilerle karşılaşma olasılığı artar. Bu durum, belirli bir grup insanla sürekli etkileşim içinde olma eğiliminde olduğumuzu gösterir. Yaşam içerisinde yaptığımız rutin eylem-

ler aynı kişilerle karşılaşmamıza neden olduğundan dolayı kişilerle iletişim içinde olmasak bile tanıdıklık duygusu oluşabilir. Ancak farklı zaman dilimleriyle karşılaştığımız kişilerin aynı kişi olup olmadığını belirleme biçimimiz rasyonel argümanlardan ziyade sezgisel kabullere dayanmaktadır. Bu kişilerin “kişisel özdeşliklerini” belirleyen husus nedir/nelerdir?

Bedenden bağımsız olarak bir kişinin kimliğinin sürekliliğini sağlayan şeyin ruh olduğu anlayışına karşı çıkan fizikalist yaklaşıma göre, ruh bilimsel gerçeklerle zıtlık içerisindedir. Dolayısıyla fizikalizmi savunanlar, zihinsel faaliyetlerin temelinin fiziksel durumlarda aranması gerektiğini, zihinsel faaliyetlerle fiziksel hadiselerin özdeş olduğunu belirtmektedir (Aktürk, 2014: 64). Bu yaklaşım çerçevesinde kişisel kimliğin temel referansı fiziksel olandır. T2 zamanındaki p2 kişisiyle t1 zamanındaki p1 kişinin aynı kişi olduğunu gösteren husus kişilerin bedensel benzerlikleridir. *Beden kriteri* olarak isimlendirilen bu görüşe göre, kişisel özdeşliği belirlemek için kişinin yüzüne, kıyafetlerine, davranışlarına, sesine, mimiklerine, saç boyuna, göz rengine veya diğer belirleyici fiziksel özelliklerine dikkat etmemiz gerekmektedir. Fakat bu tür belirleme faktörleri günlük pratikler için işe yarsa da kişisel kimliğin doğasına dair kesin bilgi sunmamaktadır.

Bedensel kriter aslında günlük yaşamımızda sıklıkla kullandığımız ve bize yabancı olmayan bir belirleme kıssasıdır. Bu benzerliklerden yola çıkarak insanlar sosyal ilişkilerinin devamını getirebilir; her seferinde tekrar tanışmak yerine, o kişinin benzer fiziksel özelliklerini dikkate alarak iletişimi kaldığı yerden sürdürülebilir. Ancak kişisel kimliğin devamlılığının sürdürülüp sürdürülmediğinin tespiti sadece bedensel benzerlik üzerinden saptanmamalıdır. Örneğin tek yumurta ikizleri fiziksel açıdan çok fazla benzerlik gösterirler. İkizlerin birbirine fiziksel açıdan neredeyse birebir benzemesi ebeveynlerin bile ikizleri karıştırmasına yol açarken kişisel kimliği bedensel özelliklere indirgemek çok da makul görünmemektedir. Beden kriterinin doğurduğu bu problemi çözmek için zamansal ve mekânsal süreklilik yöntem olarak kullanılmaktadır (Akbaş, 2002: 60). Örneğin tek yumurta ikizlerinden biriyle yolculuk yaptığımızı varsayalım. Yolculuk yaptığımız kişiyle zamansal ve mekânsal bir süreklilik yaşamış oluruz. Dolayısıyla yanımızdaki kişinin tek yumurta ikizlerinden birisi olduğunu bilir, ikizler arasında ayırım yapabiliriz.

Ancak çok sayıda düşünür bu kriterin güçlü temellere dayanmadığını savunmakta ve bilimsel argümanlarla kişisel kimlik için beden ölçütünü eleştirmektedir. Hücrelerden oluşan insan vücudunda sürekli bir hücresel değişim ve dönüşüm olduğu biyolojik bir gerçekliktir. Bedene yaşam süre-

cinde sürekli olarak yeni fiziksel parçacıklar eklenmekte, eski parçacıklar ise ölmekte ya da yok olmaktadır. Bir kişinin şimdiki ve dünkü bedeni dahi birbirleriyle aynı değildir. Fakat şimdiki ve dünkü bedeni özdeş yapan şey, beden büyük bir bölümünün değişmemesi ve işlevlerini yerine getirmesidir (Swinburne, 1984: 4). Shelly Kagan (1956), *Death (Ölüm)* (2012) adlı eserinde büyük miktarda kilo verilmesi, güneşten dolayı soyulan deri veya vücudumuzdaki bazı atomların kaybolması gibi durumların beden kriterinin geçersiz olduğunu söylemek için yeterli kanıtlar olmadığını ifade etmektedir (Kagan, 2012: 123). Çünkü bu bedensel değişimleri yaşayan kişileri gördüğümüzde “Acaba bu kim?” gibi sorular sormaz, o kişiyi tanırız.

Bedenin değişimi örneğine paralel olarak Theseus’un Gemisi adlı felsefi paradoks ele alınabilir. T1 zamanında tamir edilmesi gereken bir geminin, t2 zamanına kadar bütün parçalarının yenisiyle değiştirildiğini varsayalım. Onarım sonunda geminin bütün parçaları yenisiyle değiştirmiş olsun. Bu değişim sonucunda t1 zamanındaki gemi ile t2 zamanındaki gemi aynı gemi midir? Beden kriterini savunanlara göre zamansal süreklilik sağlandığı için t1 ve t2 anlarındaki gemiler özdeştir. Diğer bir yandan Theseus’un Gemi-si’nin değiştirilen eski parçalarıyla da yeni bir gemi yapıldığını varsayalım. Bu durumda geminin orijinali hangisi olur? Bu bağlamda zamansal süreklilik durumu incelendiğinde beden kriterinin cevap veremediği birtakım problemler ortaya çıkmaktadır.

Kişisel kimliğe yönelik beden ölçütüne başka bir eleştiri ise *dağınık varoluş (scattered existence)* düşünce deneyidir (Garrette, 1998/2002: 46). Düşünce deneyi, bir kişinin beyninin kafatasından çıkartılarak bir fıçıya konduğunu ve fıçıya konan beynin makineye bağlandığını varsaymamızı istemektedir. Deneye göre fıçının içindeki beyin hâlâ bilinçlidir ve bedenime bilgi iletmektedir. Pratik olarak mümkün olmayan bu düşünce deneyinde, dışarıdan bakıldığında bedenin davranışlarında ve görünüşünde bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Ancak beyin bedenin dışındadır ve bedenle iletişimini radyo bağlantılarıyla gerçekleştirmektedir. Bu durumda kişi beyninin bulunduğu fıçıda mı yoksa bedeninin bulunduğu yerde midir? Eğer ki kişisel kimliği oluşturan şeyin beden ve beyin olduğunu kabul edersek, bedenin başka yerde olması ve beynin başka yerde olması kişisel kimliğin aynı anda iki yerde bulunduğu sonucunu doğurarak bir çelişkiye yol açmaktadır. Bu çelişki, varoluşsal bir dağınıklaktan ileri gelmektedir. Çığ altında kalarak bedeniyle tüm ilişkisi kesilen bir insan varsayımıyla düşünce deneyini geliştirelim. Bu insan bedeni çığ altında olduğundan bedeniyle hiçbir iletişim sağlayamasa da zihinsel olarak hâlâ kendi varlığının farkındadır. Hâlâ akıl yürütebilir, nerede olduğunu kendisine sorabilir ve kurtulmak için plan

yapmaya çalışabilir. Buradan hareketle bedenden bağımsız zihinsel bir varoluşunun imkânı kişisel kimliğin kaynağı olarak beden ölçütünü yanlışlamaktadır (Garrette, 1998/2002: 46-47).

Beden kriterinin kişisel özdeşlik problemine karşı geliştirdiği cevapların tatmin edici olmaması farklı alternatiflerin aranmasına yol açmıştır. Bu alternatifler içerisinde ön plana çıkanlardan birisi de *beyin kriteridir*. Zihinsel faaliyetlerin beyinde gerçekleşen herhangi bir etkileşim sonucunda oluştuğunu, bu nedenle zihinsel faaliyetlerin ve beyin süreçlerinin özdeş olduğunu savunan beyin kriteri, zihin felsefesinde *özdeşlik teorisi* olarak karşılığını bulmaktadır. Özdeşlik teorisi taraftarları, insanın zihinsel faaliyetlerini yok saymamakta ancak zihinsel faaliyetleri beynin nörolojik süreçlerine indirgemektedir (Doğan, 2020: 74). Dolayısıyla kişisel kimlik problemi bağlamında özdeşlik kuramını incelediğimizde, insanın zihinsel faaliyetleriyle beynin nöral süreçlerinin özdeş olması, kişisel özdeşliği sağlayan unsurun beynin ontolojik yapısından başka bir şey olmadığı sonucunu doğurmaktadır. İnsanın karakteri, davranışları, duyguları, anıları, hafızası kısacası fiziksel ve zihinsel bütün eylemlerinin ilk başlangıç noktası beyindir. Bu bağlamda kişisel kimliğin devamlılığının sağlanması için beynin bütünselliğinin korunması ve işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmesi gerekmektedir. Bu durumda farklı zamanlarda bulunan p1 ve p2 kişileri ancak ve ancak aynı beyne sahipse aynı kişi olabilir. Böyle bir yaklaşım da kimliğin mecazen yaklaşık beş santim boyunda ve üç kilodan daha hafif olduğu anlamına gelir (Olson, 2007: 76).

Kagan, beyin kriterinin önemini açıklarken ünlü bilim kurgu dizisi *Star Wars*'u örnek vermektedir. Dizinin bir bölümünde "Darth Vader ışın kılıcını çıkartır ve Luke Sky'in elini keser. Ancak bir sonraki sahnede Luke'un koluna takılan yapay bir eli vardır. Ve kimse ona 'zavallı Luke, Darth elini kestiğinde öldü' demiyordur." (Kagan, 2012: 123). Bu örneğin temel amacı, beden bütünü parçalarının önemini eşit olmadığını göstermektir. Bedenin uzuvlarının yok olması kişisel kimliğin değişimine yönelik bir tehlike oluşturmamaktadır. Ancak bu durum beyin için geçerli değildir. Beyin inançların, arzuların, korkuların, heveslerin, üzüntülerin, mutlulukların bir nevi evi olduğu için Kagan'a göre vücudun en önemli parçasıdır (Kagan, 2012: 124).

Neden kimliğimizin bir beyin olduğunu varsaymalıyız? Kişinin özsel parçasının ne olduğu problemine karşı, beden kriterinin reddedilip beyin kriterinin tartışılmasındaki en önemli etkenlerden birisi, bedeni bütünsel olarak ele aldığımızda fiziksel ve zihinsel eylemlerimizdeki ilk kıvılcım noktasının beyin olmasıdır. Kafa travması sonrasında beyinde yaşanan herhan-

gi bir hasar, hafıza kaybına veya kişilikte radikal değişikliklere neden olabilir (Noonan, 1989/2003: 3). Karaciğer, kalp veya herhangi bir organın nakli gerçekleştirildikten sonra kişinin aynı kişi olarak kalmaya devam edip etmediği, kişinin davranışlarında veya karakterinde herhangi bir değişiklik olup olmadığı gibi sorular genellikle düşünülmez. Ancak karaciğer veya kalp nakli gibi beyin naklinin de yapılabileceğini varsayarsak farklı bir durumla karşılaşabileceğimiz apaçıktır. Çünkü beyin kriterine göre bir beyni nakletmek kişinin özünü de nakletmek demektir. Dolayısıyla beynin yok edilmesi insanın yok edilmesiyle eş değerdir, ancak bedendeki bir uzvun kesilmesi sadece görüntüde bir değişikliğe neden olmaktadır.

Shoemaker, “Brown-Brownson Recisited” (“Brown-Brownson Yeniden İncelendi”) (2004) adlı makalesinde *Brown ve Robinson* Vakası olarak da bilinen yeni bir tartışma konusu gündeme getirmiştir:

Brown ve Robinson adında iki kişi beyinde tümör şikayetiyle ameliyat ediliyor. Ameliyatta kişilerin beyinleri tümörün alınabilmesi için geçici olarak kafataslarından çıkartılıyor. Ancak cerrahi bir hata sonucu çıkartılan beyinler karıştırılıyor; Brown’un beyni Robinson’un kafatasına yerleştiriliyor. Ortaya Robinson’un bedeninde Brown’un beyine sahip yani “Brownson” adını verebileceğimiz bir kişi çıkıyor (2004).

Böyle bir beyin naklinin mümkün olması durumunda, kişisel kimliğin temel ölçütünü beyin kabul edenlere göre, kişisel özdeşlik korunacaktır. Zira beyin kriteri, zihinsel süreklilik, bilinç ve farkındalık, motor beceriler, psikolojik bağlar gibi unsurlarının beyinde yer aldığını iddia etmektedir. Dolayısıyla bir kişinin beyin bütünlüğünün korunması, kişisel kimliğin devamlılığının sürdürülmesi için yeterli bir kriter olarak değerlendirilmektedir. “12 yaşındaki p2 ile 11 yaşındaki p1 aynı beyne sahipse, 12 yaşındaki p2 ile 11 yaşındaki p1 aynı kişidir” (Noonan, 1989/2003: 4).

Özetle, beden ve beyin kriteri indirgemeci fizikalizme göre kişisel kimliğin devamlılığını sağlayan yegâne unsurlardır. Bedenin sürekliliği kriteri kişisel kimlik problemi karşısında eleştirilerin odağı olsa da beyin kriterinin kişisel kimlik problemine cevabı daha sağlam temellere dayanmaktadır. Teknolojinin gelişimi özellikle nörobilim alanında yapılan yenilikçi araştırmalar ve buluşlar, beynin kara kutusunu aralar güçtedir. Dolayısıyla beynin gizeminin çözülmesi hem kişisel kimlik hem de ölümsüzlük problemine cevap oluşturma ihtimali bakımından insanlık tarihinin en önemli aşamalarından birisi olacaktır.

1.3. Bellek ve Psikolojik Süreklilik Kriteri

“İnsan nedir” diye bir soru sorulduğunda genellikle; “düşünen varlık, akıllı hayvan, bilinç sahibi canlı, ussal varlık” gibi cevaplar verilir. Cevaplardan da görüldüğü üzere insanı tanımlarken genellikle zihinsel faaliyetlere odaklanılır. İnsanın zihinsel faaliyetleri -çıkarımlarda bulunması, bilinç sahibi olması, geleceğe dair plan yapması- farklı zamanlarda ve mekanlarda kendisini kendi olarak görmesini sağlar. John Locke (1632-1704), *An Essay concerning Human Understanding (İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir İnceleme)* adlı eserinde kişisel özdeşlik probleminde değinerek geçmişteki tartışmalardan bağımsız bir şekilde problemi incelemiş ve yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Kişisel özdeşlik problemini bulanıklaştıran nedenin kişi (*person*), insan (*human*) ve töz (*substance*) kavramlarının iyi analiz edilmemesi olduğunu ifade eden Locke, kişisel özdeşlik probleminde geçmeden önce kişi, insan ve töz idelerinin tanımlarını yaparak probleme adım atar (Locke, 1690/1975: 332). Kişi ve insan kavramlarını birbirinden ayıran can alıcı nokta *aklîlik* gösterip göstermedikleridir. Bir kediyi, kedi olarak adlandırmamız için onu dışarıdan gözlemlememiz yeterlidir. Buradaki önemli husus, tanımların ilgili varlıkların morfolojik ve davranışsal özelliklerinin karşılaştırılması sonucunda yapılmasıdır. Yani bir varlığa insan ya da kedi derken insanın veya kedinin aklî faaliyetleri göz önüne alınmaz. Kişi ise insanın aklî yönünü belli eden unsurdur. Kişi, zihinsel faaliyetlerini zaman ve mekân fark etmeksizin yapabilen ve *kendi kendinin farkında* olabilen, düşünüm sahibi bir varlıktır (Locke, 1690/1975: 335). O hâlde bir kişiyi zaman ve mekân fark etmeksizin o kişi yapan unsur nedir? Kişi, farklı yer ve zamanlarda kendi varlığının farkında olan akıl sahibi bir varlıktır. Locke, kişinin kendi varlığının farkında olmasını sağlayan unsurun *bilinç* olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bilinç, her zaman düşünceyle birlikte bulunan ve herkesi kendisinin kendim dediği şey yapan unsurdur (Locke, 1690/1975: 335).

Bilincin kişisel özdeşlik problemindeki rolü, kişinin geçmişteki herhangi bir düşünceye veya anıya erişebilmesini sağlamaktır. Çünkü Locke, kişinin eski eylemlerinin bilincinde olmasını -yani hatırlamasını- kişisel özdeşliğin varlığıyla ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda Locke, kişisel özdeşliğin kaynağını ne bedenın parçacıklarında ne de ruh da aranması gerektiğini, asıl olarak *geçmiş benlik* ve *eylemlerin hafızası* üzerinde durulması gerektiğinden bahseder. Dolayısıyla Locke, kişisel özdeşlikte aranması gereken noktanın bilinç olduğunu söyleyerek, *benin* geçmiş ve şimdi arasındaki bilgi bağıyla ilişkisini kurmaktadır. Locke argümanını oluştururken zihnimizde geçmiş hakkındaki bilgilerimizi bulabileceğimiz hafıza yetisine de önem vermektedir. Öyleyse “Bir t1 zamanındaki k1 kişisi t2 zamandaki k2 kişisi ile ancak

ve ancak k2, k1'in deneyimlerini hatırlıyorsa aynı kişidir." (Onur, 2023: 174) sonucu çıkarılabilir.

Filozof Thomas Reid (1710-1796), 1785 yılında kaleme aldığı "Of Mr. Locke's Account of Personal Identity" ("Locke'un Kişisel Kimlik Anlatımı Üzerine") adlı makalesinde Locke'un argümanının *geçişlilik problemine* neden olduğunu savunmuştur. Locke'un argümanı hafızanın her bir düşünceyi ve anıyı kaydettiği varsayımına dayanmaktadır. Ancak yaşam içerisinde geçmişte yaşadığımız birçok anıyı dolaysız olarak hatırlamakta zorlanırsınız. Dolayısıyla kişinin yaşam içerisinde anılarını unutması, kişisel özdeşliğin sürekliliğinin bozulmasına neden olur. Reid, makalesinde unutkanlık problemini şu şekilde örneklendirmiştir:

Bir subayın okul döneminde bir meyve bahçesinden elma çaldığı için cezalandırıldığını, ilk askeri seferinden zaferle döndüğünü ve ilerleyen yaşlarında generallik görevi aldığını varsayalım. Ayrıca subayın zafer kazandığı sırada elma çaldığı için cezalandırıldığını, general olduğunda ise zafer kazandığını hatırladığını ama generalken okul çağlarında cezalandırıldığını hatırlamadığını farz edelim (Reid, 1785/1975: 347).

Geçişlilik problemine dair örnek olan çocuk, subay ve general ilişkisi incelendiğinde çocuk ve subay ile subay ve general aynıysa o hâlde general ve çocuk da aynı olmalıdır. Yani, $A=B$ ve $B=C$ ise $A=C$ olmalıdır (Onur, 2023: 175). Locke, geçişlilik problemine misal, geçen kış Thames nehrinin taşıdığını gören ve bu satırları yazan kişinin yine kendisi olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Benliğin hangi maddeye yerleştirildiğinin önemli olmadığını ifade eden Locke, öz-bilincin benliğe ait olmasının yeterli olduğundan bahseder (Locke, 1690/1975: 341).

Kişinin anılarını ve düşüncelerini unutulabilmesinin yanında yanılısma ve hipnoz gibi durumlar sonucunda hiçbir zaman tanık olmadığı anıları yaşamış gibi hatırlaması da mümkündür. Hipnoz ve yanılısma gibi durumlarda oluşan anılardan ve düşüncelerden doğru bir kişisel özdeşlik sağlanmaz (Noonan, 1989/2003: 10). Çünkü hafızanın kişisel kimliği oluşturabilmesi için gerçeğe uygun olması ve kişinin o anıya tanık olması gerekir. Ayrıca hatırlama yetisinin geçmişteki kişiyle şimdiki kişinin aynı olmasını sağlayan yeti olarak ele alınmasıyla, deneyimi hatırlayan kişi ile hatırlanan kişinin aynı olduğu sonucunun baştan kabul edildiği eleştirisi de önemlidir. *Döngüsellik problemi* olarak isimlendirilen bu durum Joseph Butler tarafından "Şu an yaptığımızı ve hissettiğimizi şu anda farkında olmanın, şu anda olduğumuz kişiler olmamız için gerekli olduğu; ancak geçmiş eylemlerimizin veya

duygularımızın bilincinin şu anda olduğumuz kişiler olmamız için gerekli olmadığı anlaşılmalıdır.” (Butler, 1736/2021: 324) şeklinde ifade edilmiştir. Kişisel özdeşlik probleminin belkemiğini oluşturan “Hatırlayan ile hatırlananın aynı kişi olduğunu nereden biliyoruz?” sorusu cevapsız kalmaktadır.

Hafızanın ve bilincin doğasına ilişkin bilimsel araştırmaların artmasıyla Locke’un argümanı ciddi anlamda sarsılmıştır. Locke’dan elli yıl sonra bu problemi farklı bir tarzda ele alan David Hume (1711-1776), benliğe dair incelemeleri yeni bir tartışma konusuna taşımıştır. Hume, *İnsan Doğası Üzerine İnceleme* adlı eserinin *Kişisel Özdeşlik* başlığında benliği kalıcı bir cevher olarak incelememizin bir yanılısamadan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, benliğin çeşitli izlenim ve tasarımlarla ilişkili olduğunu varsaymamızın nedeni benlik tasarımı dediğimiz şeyin hep aynı kalması ve değişime uğramamasıdır (Hume, 2009: 173). Ancak benlik, kalıcı değildir ve dinamik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla Hume’a göre, sürekli sabit kalan bir benlik tasarımı mümkün değildir. Benlik ve algı arasındaki ilişkiye de değinen Hume, algı olmaksızın bir benliğin mümkün olmadığını, uyku sürecinde algı olmadığı için benliğin de mevcut olmadığını ifade eder. Benlik dinamik bir yapıya sahip olan, algıların kesildiği ölüm anına kadar devam eden farklı algıların demeti ya da yığındır. Hume, sürekli akış ve değişim halinde olan benliği, “Zihin bir tür tiyatro sahnesidir: orada çeşitli algılar ardışık olarak kendilerini gösterirler; geçerler, yeniden geçerler, kayıp giderler ve sonsuz bir duruş ve durum çeşitliliği içinde birbirleriyle karışırlar.” (Hume, 2009: 174) ifadeleriyle örneklemiştir. Hume algı yığını olarak kabul ettiği benlik tasarımıyla, kalıcı ve değişmez bir benliğin varlığını kabul etmemekte, bu da Hume için insanı tam da olduğu o insan yapan şey olarak kişisel kimliğin kalıcı ve değişmez bir öz olarak bulunmasının mümkün olmadığı anlamına gelmektedir. Benlik gibi, kişisel kimlik de algıların toplamından ibarettir ve algılar değiştikçe kimlik de değişecektir.

Kişisel özdeşlik için temel alınan bellek ölçütü birçok düşünür tarafından yeterli görülmemektedir. Zira belleğimiz geçmişimizin tamamı olmadığı gibi bazen farkında olmadığımız bilinçdışı içeriklerin ve bazen de çarpıtılmış anıların deposu rolündedir. Dolayısıyla kişisel özdeşlik problemini çözmek için bellekten daha fazlası gerekmektedir. *Psikolojik süreklilik* kriteri bellek kriterinin bağlamından çok uzak değildir, ancak belleğin yanı sıra kişinin karakter yapısından inançlarına, arzularından duygu durumlarına, ilgi alanlarından tercihlerine kadar birçok psikolojik olguları da içinde barındırmaktadır. Zihinsel durumların korunmasına bağlı olarak kişisel özdeşliğin sürekliliği devam eder. “Dolayısıyla çocukluk deneyimleri ile yetişkinlerin karakter özellikleri, korkuları ve önyargıları arasındaki bağlantıları doğru-

dan psikolojik bağlantılar olarak sayabiliriz.” (Noonan, 1989/2003: 10). Kısacası kişisel özdeşliğin psikolojik kriteri, t2 zamanındaki k2'nin t1 zamanındaki k1 ile aynı kişi olması ancak ve ancak t2 zamanındaki k2'nin t1 zamanındaki k1 ile psikolojik olarak sürekliliğinin devam etmesine bağlıdır.

Düşünce deneyleri birçok felsefi problemde olduğu gibi kişisel kimlik probleminde de çok önemli bir yere sahiptir. Kişisel kimlik problemi üzerine çalışan -başta Bernard Williams olmak üzere- birçok filozofun farklı versiyonlarını tasarladığı ve genellikle “çılgın cerrah” adıyla bilinen trans-hümanizm ile ilişkilendirilen düşünce deneyinden bahsetmek gerekmektedir. Bu düşünce deneyinde çılgın bir cerrah, laboratuvarındaki zihin aktarma makinesini denemek için Shelly Kagan'ı ve Linda adında bir kadını kaçırıyor. Makineye bağlanan Shelly'nin ve Linda'nın ilk önce arzuları hedefleri, inançları vb. bütün zihinsel durumları cerrah tarafından taranıyor. Taranan veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra Shelly'nin zihinsel durumları Linda'nın beynine, Linda'nın zihinsel durumları Shelly'nin beynine yükleniyor. Deney sonrasında uyandıklarında Linda kendisini Shelly'nin bedeninde Shelly ise kendisini Linda'nın bedeninde buluyor. Çılgın cerrah operasyon gerçekleştikten sonra Shelly'e ve Linda'ya “Hanginize işkence etmemi istersiniz?” sorusunu yöneltiyor (Kagan, 2012: 136-137). Bu düşünce deneyinin etik boyutunu bir kenara bırakırsak, sorulan soruya cevap olarak örneğin Linda'nın bedenine sahip Shelly'nin kendi bedenindeki Linda'nın işkence edilmesini istemesi normaldir. Çünkü o artık Linda'nın bedenindedir. Yani zihinsel olarak bedeninden ayrıdır. O hâlde bu düşünce deneyinde kastedilen şey bedenin kişisel kimliğinin anahtarı olmadığıdır. Düşünce deneyinin devamında Kagan, psikolojik sürekliliğin de bu noktada güvenli bir liman olup olmadığını incelemek için Shelly'nin delirtilerek Linda olduğuna ikna edilmesi ya da Shelly'nin hafıza kaybı yaşayarak Linda olduğuna inandırılması gibi versiyonlar tasarlıyor. İki versiyonun sonunda da Shelly'e “Bu şartlarda işkenceye uğramak ister misin?” diye sorulduğunda “Hayır.” cevabını veriyor (Kagan, 2012: 137). Çünkü zihinsel olarak bir hafıza kaybı ya da kişilik bozukluğu yaşasa da yine de aynı bedene sahiptir. Dolayısıyla Kagan'a göre hem beden teorisi hem de psikolojik süreklilik teorisi kişinin benliğinin özü için güvenli liman değildir.

Psikolojik süreklilik teorisine yöneltilen en önemli eleştirilerin birisi kopyalama (*reduplication*) argümanıdır. Bilim kurgu hikayelerinin ayrılmaz senaryolarından biri olan ışınlanma makinesi -düşünce deneyi olarak- kopyalama argümanını açıklamak için kullanılacaktır. Işınlanma makinesinin yöntemi, X kabinine giren insanın fiziksel ve zihinsel bütün özellikleri hesaplanarak ışınlanacağı Y kabinine verilerin gönderilmesidir. Bu veriler ışı-

ğında insanın birebir kopyası Y kabininde belirir, hesaplanan veriler silinir. Varsayalım ki ışınlanma makinesinde bir arıza oldu. Y kabinine ışınlanmak isteyen A kişinin X kabininde bütün zihinsel ve fiziksel özellikleri hesaplanır, kaydedilir ve Y kabinine gönderilir. Y kabini A kişinin tıpa tıp benzerini oluşturur. Ancak makinenin arızası nedeniyle hem A kişinin verileri silinmez hem de X kabinindeki A kişisi yok olmaz. Yani hem X kabininde hem de Y kabininde A kişisi bulunmakta, ek olarak A kişinin belleği de bedensiz bir biçimde dijital ortamda var olmaktadır. O halde orijinal A kişisi hangisidir?

Bu sorunun cevabı oldukça zordur. Çünkü üç durumda da psikolojik süreklilik devam etmekte ayrıca bedensel olarak da hem X kabininde hem de Y kabininde A kişisi bulunmaktadır. Işınlanma düşünce deneyi ne kadar gerçek hayattan kopuk gibi görünse de diğer bölümde tartışacağımız insan beyninin haritasını çıkartarak zihnin sanal ortamda bir dosya misali yaşama problemiyle oldukça paralel bir durumu temsil etmektedir. Dolayısıyla düşünce deneylerinin amacı “Ya böyle bir durumla karşılaşılsaydı ne olurdu?” sorusu çerçevesinde önceden insanlara farkındalık kazandırmak ve sezgilerimizi yoklamaktır.

2. Beyin Emülasyonu ve Kişisel Kimlik Problemi

Beyin emülasyon sistemi, yazılım emülatörüyle benzerlik gözeterek, bir beyin emülatörünün, bir beynin durumlarını ve işlevsel dinamiklerini oldukça ayrıntılı bir düzeyde modelleyen bir yazılım (ve belki de özel olmayan beyin dışı donanım) olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle, bir zihin emülasyonu, bir zihnin fenomenolojik etkilerini üretecek kadar detaylı ve doğru bir beyin emülatörüdür.

Sandberg ve Bostrom

Beyin emülasyonu (*Whole Brain Emulation*), ölümsüzlük arayışının “İnsan yaşarken ölümsüz olabilir mi?” ya da “Ölümsüzlük için beyin yeterli mi?” soruları çerçevesinde oluşturulmuş bir araştırma alanı olarak ifade edilebilir. Zihin yükleme olarak da tanımlanabilen beyin emülasyonu, zihni çoğu zaman betimlerken kullandığımız düşünme, algılama, muhakeme etme, duygu, anı, davranış, kişilik ve hafıza gibi tüm zihinsel özelliklerin biyolojik alt maddeden alınarak yapay bir alt maddeye aktarılması, daha sonra yapay maddeye aktarılan zihinsel özelliklerin yapay bir bedene veya sanal ortama yerleştirilmesi işlemidir. Bu işlemin olumlu sonuçlanmasıyla kişinin zihni

ister yapay bir bedende ister dijital bir ortamda ölümsüz hale gelir.

Beyin emülasyonunun hedefi, insan zihninin yazılımsal bir modelini oluşturmak ve bu modeli dijital ortamda depolamaktır. Saklanan yazılımsal zihin daha sonra yeni donanımlara indirilebilir. Bu fikrin en önemli noktası yazılımsal zihnin, kopyalandığı orijinal beynin işlevsel bir izomorfunu yeniden yaratabilme imkanındır (Mandelbaum, 2022: 444). İzomorf, -bilinçli bir sistemin bütün özelliklerinin- biyolojik bilincin aynı koşullarda sergilediği davranışları kusursuz bir şekilde taklit edebilen sistem olarak tanımlanmaktadır (Schneider, 2022: 39). Beyin üzerine farklı uzmanlık alanlarıyla iş birliği içinde çalışan bilişsel bilim, beyni enformasyon sistemi olarak ele almaktadır. Bilişsel bilimciler, beynin anlaşılması için öncelikle beyin enformasyon sisteminin haritalandırılması gerektiğini savunurlar. Diğer bir ifadeyle kapalı kutu gibi görünen beyni keşfetmek gerekir. Beynin haritalandırılmasıyla hem zihinsel durumların beyindeki yeri tespit edilmiş olacak hem de birbirleriyle etkileşen nöronların hangi işlevi gerçekleştirmiş oldukları anlaşılacaktır. Beynin bu gizemli görünen yönlerinin anlaşılmasıyla, tüm zihinsel faaliyetlerin de birer hesaplama aracı olduğu düşüncesi ni doğrulayacağı fikri konuşulur hâle gelmiştir.

İnsan beyni, bedenın tüm diğer bileşenlerine kıyasla en karmaşık ve en çok bilinmeyen olduğu organdır. Beyin, milyarlarca nöron içeren ve nöronların birbiriyle olan etkileşiminden fiziksel bir güce dönüşen örülmüş bir ağ şeklindedir. Peki beyin emülasyonu için ihtiyaç duyulan şey nedir? Nörobilime göre ihtiyaç durulan şey "konnektom"dur. Konnektom, nöronlar arası bağlantıları gösteren ve beynin genel bir haritasını sunan anatomik bir kablo şemasıdır (Mandelbaum, 2022: 444). Bir ağın işleyişini anlamak için o ağın öğelerini anlamak ve aralarındaki bağlantıları bilmek gerekmektedir. Konnektom ise işlevsel beyin durumlarının altında yatan yapısal substratların hangi süreç sonucunda ortaya çıktığını ve bu yapısal substratların bozulması durumunda beyin işlevinde ne gibi değişiklikler meydana geldiğine dair veri sağlamaktadır (Sporns, Tononi ve Kötter, 2005: 245). Kısaca ifade etmek gerekirse konnektom biliminin hedefi, beyindeki milyarlarca nöronun işlevini ortaya çıkarmak ve tüm nöronları üç boyutlu olarak haritalandırmaktır.

OpenWorm, caenorhabditis elegans (iplik solucanı) davranışlarının altında yatan fizyolojik süreçleri anlamak için kurulmuş uluslararası bir iş birliği projesidir (Szigeti ve vd. 2014: 137). Caenorhabditis elegans araştırmacıları silikon alt tabanlı bir maddede biyolojik işlevler gerçekleştirme hipotezlerini test etmeyi amaçlamaktadır. Son zamanlarda nörobilim alanındaki çalışmalar bu tür hesaplamalı araçlara gereksinim ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Projenin gelecek için perspektifi, başlangıçta sinir sistemi üzerine çalışma yaparak, modüler ve genişletilebilir bir solucan simülasyonu oluşturmaktır. OpenWorm, caenorhabditis elegans'ın beyin haritasını oluşturmuş ve çıkarılan haritanın solucana benzer bir lego robota yüklenmesini başarmıştır (Schneider ve Mandik, 2018: 310). Bu simülasyon sonucunda, projenin belirli birtakım bilimsel sorulara yanıt verecek şekilde yeniden şekillendirilmesi planlanmaktadır (Szigeti ve diğerleri, 2014: 137).

Projenin diğer biyolojik yapıların yapay simülasyonları üzerine araştırmaları devam etse de bir robotta simüle edilen caenorhabditis elegans'ın gerçek caenorhabditis elegans olup olmadığını nasıl anlayacağımıza yönelik soru baki kalmaktadır. David Harel'in "A Turing- Like Test For Biological Modeling" ("Biyolojik Modelleme İçin Turing Benzeri Bir Test") (2005) adlı makalesini incelediğimizde zihin yüklemesinin başarılı olup olmadığına dair Turing testine benzer bir test önerdiği görülmektedir. Henüz karmaşık biyolojik yapılara dair evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım olmadığı için, bu sistemlere birtakım bilimsel testler yapılmaktadır. Bu testlerden biri de taklit oyunudur. Taklit oyunu, "Makineler düşünebilir mi?" sorusunu cevaplamaya yarayacak bir yöntem olarak Alan Turing tarafından literatüre kazandırılmış bir düşünce deneyini ifade etse de sonrasında gerçek empirik bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Alan Turing'e göre, bir kişi yazılı olarak iletişim kurduğu ajanların insan mı yoksa bilgisayar mı olduğu konusunda şüpheye düşmüyorsa, bu durumda o bilgisayarın düşünebildiğini söylememizde bir sakınca olmadığını ifade eder (Turing, 1950: 448). Harel, taklit oyununun ayırt edilemezlik ölçütünün sistem biyolojisi modellerinde de kullanılabileceğini iddia ederken, Turing testindeki metin konuşmaları yerine bir uzmanın nesnel ölçütler temelinde gerçek ve simüle edilmiş organizma arasında ayrımı yapamamasının bir "tam model" göstereceğini savunmaktadır (Harel, 2005: 495). Harel'in biyolojik modeller için ortaya koyduğu Turing testinde, orijinal Turing testinden farklı olarak metin ile haberleşme yerine nesnel deneysel ölçütler konulur. Ancak böylesi bir taklit oyununun bize mutlak doğruyu göstereceğini söylemek doğru değildir. Harel'in testi, orijinal Turing testinden farklı olarak dinamik bir testtir. Turing testini geçen bir bilgisayar zeki olarak etiketlenebilse de aynısını Harel testini geçen simülasyonlar için söylemek mümkün değildir (Harel, 2005: 496). Zira robot solucanın, bu testi geçip geçmediği bizim solucan hakkındaki bilgilerimize bağlıdır. Solucanlar hakkındaki bilgimizin genişlemesiyle, bugün Turing testi geçtiğini düşündüğümüz robot solucanın, sonradan testi geçemediğini düşünebiliriz (Harel, 2005: 496).

Solucanda yapıldığı iddia edilen zihin yükleme işleminin insan için de yapılmasının imkânı ve bu işlemin sonuçlarının Harel Testi gibi bir testle değerlendirilmesi transhümanizm açısından tartışılması gereken meselelerin başında gelmektedir. Bir solucanın zihin yüklemesinin tamamlandığından bile emin olabileceğimiz ölçütlerin değişken olabilme ihtimali, insan beyninin tam anlamıyla simüle edilip edilemeyeceği ya da gerçekleştirilen simülasyonun aynı kişi olup olmayacağı sorusunu çok daha zor bir problem hâline getirmektedir. Teorik olarak zihin yükleme, beynin fiziksel özelliklerinin yanı sıra zihinsel özelliklerinin de bilgisine sahip olmak ve fiziksel özellikleri taklit etmek için zihinsel özellikleri robotik bir alt maddeye yüklemeyi insanlara sunmaktadır. Zihin yükleme teknolojisi için önemli olan, bir kişinin zihinsel özelliklerini tespit etmek ve beyninin çalışma şeklinin haritasını çıkarmaktır. Ancak birçok filozof, insanı insan yapan özelliğin beynin fonksiyonları olduğunu dolayısıyla zihin yükleme teknolojisinin insanın kişisel kimliğine zarar vereceğini belirtmektedir. Teknolojik gelişmeler insanın yaşam süresini ve kalitesini arttırmış ancak zamana karşı meydan okumasını sağlayamamıştır. Zihin yükleme teknolojisi, insanın zamana karşı meydan okumasının ancak biyolojik alt maddesinden vazgeçmesiyle mümkün olacağını söylemektedir.

Transhümanizm savunucuları, kişinin zaman içindeki sürekliliğini sağlayan unsurun psikolojik süreklilik ile ilgili olduğunu savunmaktadır. Gelecekteki bir varlığın siz olması “zihinsel özellikleri açısından şu anda sahip olduğunuz zihinsel özelliklere belirli bir şekilde nedensel olarak bağlı olması veya bu tür bedensel bağlantıların bir zincirinin olması” (Olson, 2022: 386) anlamına gelmektedir. T2 zamanındaki P2 kişinin, T1 zamanındaki P1 kişisiyle ancak anıları, inançları, tercihleri, planları, arzuları vb. nedensel olarak bir zincire sahipse özdeş olacağı söylenebilir. Bu durumda beyin gibi biyolojik bir organa gerekisim duyulmaz.

İnsan beyninin işleme kapasitesini tespit etmek için ilk olarak beyindeki bölgelerin işlevselliği incelenmektedir. Beyindeki bölgelerin bilgi işleme kapasitesi belirlendikten sonra beynin bütünsel işlevselliği üzerine bir tahminde bulunulabilir. Dolayısıyla beynin genel işlevini öğrenebilmek için her bir nörona odaklanmak yerine beyindeki bölgelerin genel işlevleri üzerinden bilgi elde edilebilir (Kurzweil, 2005: 176). Örneğin pankreasın vücuttaki insülin düzeyini düzenleme görevini biyolojik bir yapı dışında yapay bir maddenin de yapılabilmesi için bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda biyolojik pankreasın her bir adacık hücrelerini taklit etmek yerine pankreasın genel işlevi taklit edilmeye çalışılmaktadır (Kurzweil, 2005: 179). Ancak bir insanın kişiliğinin haritasını dijital ortama yüklemek gere-

kirse o zaman “tek tek her bir nöron ve hücre bölümleri temelinde sinirsel süreçlerini örneğin soma (hücre gövdesi), akson (çıkıtı bağlantısı), dendritler (girdi bağlantılarından oluşan ağaçlar) ve sinapslarını (aksanlarla dendritleri birleştiren bölgeler)” (Kurzweil, 2005: 180) taklit etmek gerekmektedir.

Bedenimi ve beynimi oluşturan belirli parçacıklar kümesi, gerçekte, kısa süre öncesine kadar taşıdığım atom ve moleküllerden tamamen farklı. Çoğu hücremizin birkaç haftada bir kendini yenilediğini, hatta görece uzun süre ayrıık hücreler olarak kalabilen nöronlarımızın da yine bir ay içinde moleküllerini yenilediklerini biliyoruz. Bir mikrotübülün (nöronun yapısını oluşturan protein iplikçığı) yan ömrü yaklaşık on dakikadır. Dendritlerdeki aktin iplikçikleri yaklaşık her kırk saniyede bir yenilenir. Sinapsları çalıştıran proteinler hemen hemen saatte bir yenilenir. Sinapslardaki NMDA reseptörleriye oldukça uzun bir süre, beş gün kadar yerlerinde kalırlar. Yani beni oluşturan malzeme bir ay önce olduğumdan tamamen farklı bir malzeme grubu, süregelen şey ise yalnızca bu malzemenin düzenlenme örüntüsü. Ancak bu örüntü de değişmektedir, yavaş ve süregelen biçimde. Daha çok yatağında akarken yoluna çıkan kayaların yanından hızla akıp giden suyun örüntüsü gibiyim. Suyun molekülleri her milisaniyede bir değişmekte ama oluşturduğu örüntü saatlerce, hatta yıllarca sürmektedir (Kurzweil, 2005: 561-562).

Birçok transhümanizm savunucusu, insanı hesaplanabilir bir örüntü ya da desen (*pattern*) olarak ele almaktadır. Dolayısıyla desenin haritasının ortaya çıkarılması aslında insanın haritasının çıkarılmasıyla eşdeğerdir. Susan Schneider’e göre örüntücülük/desencilik (*patternism*) yaklaşımı psikolojik süreklilik teorisinin güncellenmiş versiyonudur ve yaygın olarak kabul edilen görüş “anılarınız, değerleriniz, tutumlarınız ve duygusal eğilimleriniz gibi belirli bilgi kalıpları korunduğu ve nedensel süreklilik olduğu sürece hayatta kalacağınız ve böylece kendinizin önceki aşamalarının sonraki aşamalarını belirlemenize yardımcı olacaktır.” (2008: 7). Zihin ve makine birleşiminin mümkün olduğunu savunan filozoflar, zihnin beyin olduğu görüşünü reddetme eğilimde oldukları için zihni bir yazılım ya da hesaplanabilir bir desen olarak görmektedirler. Bilgisayarımızın içindeki herhangi bir klasör gibi zihnimizin de indirilebileceğini, güncellenebileceğini hatta bulut sistemine yüklenebileceğini savunmaktadırlar (Turner ve Schneider, 2020: 9). Ancak Schneider, kişisel kimlik probleminde kişinin beyninde köklü değişiklikler sonucunda hayatta kalıp kalmadığıyla ilgili tartışmaların ortak bir noktada buluşamaması nedeniyle zihin yükleme teknolojisine ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini belirtmektedir (Turner ve Schneider, 2020: 11).

David Chalmers, "Uploading: A Philosophical Analysis" ("Yükleme: Felsefi Bir Analiz") (2014) adlı makalesinde zihin yüklemenin yıkıcı yükleme, kademeli yükleme ve yıkıcı olmayan yükleme olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleşebileceğini ifade etmiştir (102-103). Yıkıcı yüklemde beyin dondurulur ve yapısı katman katman analiz edilir. Her katmanda nöronların ve diğer ilgili bileşenlerin dağılımı ve bağlantısı kaydedilir. Daha sonra elde edilen bilgilerle nöral davranışları içeren bir simülasyon modeli oluşturularak zihnin bilgisayar ortamına yüklenmesi gerçekleştirilir. Kademeli yüklem en yaygın olarak tartışılan nano-transfer yöntemidir. Bir ya da birden fazla nano-teknoloji cihazı beyindeki her bir nörona entegre olur. Nano cihazlar her bir nöronun davranışlarını ve işlevini öğrenir, onların davranışlarını taklit etmeye çalışır. Nöronların davranışlarını öğrenen cihazlar bilgisayara yüklenir ve orijinal nöronun yerini alır. Her bir nöron bilgisayara yükleninceye kadar bu işlem devam eder. En son nöronun da bilgisayara yüklenmesiyle beyin bilgisayar ortamına yüklenmiş olur. Yıkıcı olmayan yüklem ise beyne zarar vermeden nano-transfer işleminin kullanılmasıdır. Bu, fonksiyonel manyetik rezonans görüntülemeye benzer biçimde ancak nöral ve sinaptik dinamiklerin kaydedilebileceği kadar ince taneli bir tür non-invaziv beyin görüntüleme yöntemidir. Şu anki beyin görüntüleme araçlarına baktığımızda yıkıcı olmayan yüklem yönteminin kullanılması mümkün gözükmemektedir. Ancak teknolojinin hızlı gelişimi ve beyin görüntüleme alanında yapılan çığır açıcı yenilikler bu yöntemin geliştirilebileceğini gözler önüne sermiştir (Chalmers, 2014: 201).

Hangi yüklem türü kişisel kimliğin korunmasına daha uygundur? Yüklem sonrasında ya kişi orijinal kişiyle aynı olacaktır ya da yüklenen kişiyle orijinal kişi aynı olmayacaktır. Ancak zihin yüklem teknolojisini incelerken kişisel kimlik probleminin yanında bilinç problemi de göz önüne alınması gereken bir husustur. Çünkü yüklem sonrasında kişi eğer bilinçli değilse yine yüklem başarısız olacaktır. Bu bağlamda yüklenen kişinin bilinçli olduğu tespit edildikten sonra o kişinin orijinal kişiyle aynı olup olmadığı sorgulanabilir. Ayrıca böyle bir yüklemenin mümkün olması kişisel kimliğin yanı sıra sosyal, yasal ve ahlaki soruları da içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla zihin yüklem teknolojisini savunanların "Toplum nezdinde zihin yüklemenin karşılığı nedir? İnsan üzerinde yapılan deneylerin yasal ve etik boyutu nelerdir? Herkes bu zihin yüklem teknolojisine ulaşabilecek mi?" gibi soruları da cevaplaması gerekmektedir.

Sonuç

İnsanın yaşamı boyunca aynı kişi olarak yaşamaya devam ettiği konusunda

genellikle tereddüt etmeyiz. İnsanlar bebeklik fotoğraflarına baktığında resmin çekildiği anı hatırlamasa bile resimdeki bebeğin aradan geçen senelere rağmen kendisi olduğunu rahatlıkla söylemektedir. İnsanın geçirdiği tüm değişikliklere rağmen resimdeki bebeğin kendisiyle özdeş olduğunu söylemesini sağlayan ölçüt nedir? Felsefe tarihinin insanın birebir deneyimlediği ancak cevaplanması da belki de en zor olan problemi kişisel kimlik problemdir. Anatomik olarak bütün insanlar birbirleriyle benzerse, bizi benzersiz, biricik, değişmez kılan özellik/ler nedir/nelerdir?

Bu çalışmada bahsedilen düşünce deneyleri filozofların yıllardır tartıştığı, gerçekliğine ihtimal verilmeyen senaryolardır. Ancak günümüz bilim insanlarının ölümsüzlük ütopyasına ulaşmak için sarf ettiği bilimsel çabalar bu senaryoların aslında çok da uzak olmadığını göstermektedir. İnsan, beyninin tek bir yarıküresiyle yaşamaya devam edebilir, beyin nakli sonucunda başka bir vücutta var olabilir ya da beyninin iki yarıküresi iki ayrı bedene nakledilerek varlığı bölünebilir. Bu varsayımlar şu an mevcut teknolojiyle gerçekleştirilemese bile zihin yükleme teknolojisinin bu varsayımlardan hareketle tartışılmasının yolunu açmıştır. İnsanın ve teknolojinin giderek daha fazla bütünleşmesi “Beni diğer insanlardan ayıran öz -eğer böyle bir öz varsa- nedir?” sorusu gibi metafizik problemlerin tozlu raflardan alınarak tekrar gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. İnsan doğasının korunması gerektiğini savunan birçok filozof için zihin yükleme teknolojisi intihar etmenin bir yolu olarak görülmektedir. Dolayısıyla transhümanist yaklaşımının savunduğu, insanın biyolojik esaretinden kurtulması gerektiği tezinin uygulamaya geçmeden önce ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Transhümanizm üzerine var olan literatür, insanın çeşitli araç-gereçlerle modifiye edilmesini insanın yeni evrimsel süreci olarak savunan teknolojiyimserlerle, bu tür teknolojik modifiyelerin insan nesline zarar vereceğini hatta yeni bir varlık sınıfının oluşmasına neden olacağını savunan teknoloji-kötümserlerin karşıtlığını ortaya koymakta ancak hangi tarafın haklı çıkacağı hususundaki belirsizliği bertaraf edememektedir.

Felsefe tarihi boyunca kişisel kimliğin ölçütleri olarak belirtilen ruh, beden ve beyin, psikolojik süreklilik yaklaşımları, zihin yükleme teknolojisi üzerinden değerlendirildiğinde, güncel tartışmalarda en çok taraftar bulan unsurun psikolojik süreklilik olduğunu görmekteyiz. Beyin emülasyonu ve örüntücülük/desencilik (*patternism*) gibi yaklaşımlar psikolojik sürekliliği hesaplanabilen bir unsur olarak değerlendirmekte, zihnin çalışma modelini 0-1 kodlarıyla oluşan bir yazılıma ya da hesaplanabilen bir desene indirgemektedir. Ancak özgür irade ve bilinç tartışmaları göz önüne alındığında, insan

zihnini 0-1 prensibiyle çalışan determinist ve statik bir yapıya indirgemenin zihnin temel unsurlarını dışarıda bırakacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmada tartışılan kişisel kimlik ölçütleriyle zihin yüklemeye varsayımlarını birlikte okuyacak olursak ilk olarak zihin yüklemeye teknolojisinin kişisel kimliği ve bilinci koruyacağını savunanların, bilincin insanın biyolojik yapısına has olduğu görüşünü geçersiz kılmaları gerekmektedir. İkinci olarak beynin işlevinin taklit edilerek insanların zihinsel özelliklerinin yapay bir alt maddede ortaya çıkacağını savunanların, insanların asli özünün ruh olduğunu görüşünü savunan düalistlerin yaklaşımlarını çürütmeleri gerekmektedir. Çünkü eğer düalistler haklıysa zihni yüklenen kişinin aynı zamanda varlığı da sona ermektedir. Üçüncü olarak zihin yüklemesi teknolojisini başarılı olarak değerlendirmesini sağlayacak varsayımlardan biri de kuantum bilgisayarların üretilmesidir. Kuantum bilgisayarlar, hem bilgi-işleme hızlarıyla hem de 0-1'in dışında olasılıksal seçimler yapabilmesiyle klasik bilgisayarların çalışma modellerinin ötesinde bir konuma sahip olacaklardır. Ancak olasılıklara dayalı seçim yapma kabiliyetinin ya da çok daha fazla işlemi çok daha hızlı yapabilme kabiliyetinin insan zihninin ayırt edici niteliklerinden birisi olan bilinci açığa çıkaracağını söylemek için güçlü teorik ve pratik gerekçeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla, gelecekte herhangi bir zamanda şu ankinden çok daha gelişmiş hatta kuantum teknolojisiyle donatılmış bilgisayarların varlığı da aslında zihin yüklemeye sonrasında kişisel kimliğin ve bilincin korunup korunamayacağı sorularına cevap sağlamamaktadır.

Zihin yüklemeye teknolojisine ilgili alışılacağı tepki bunun intiharla eş değer olduğu yönündedir: Kişi öldürülür ve bir kopyası yaratılır. Zihin yapay bir ortama yüklendikten sonra kişisel kimliğin devam edip etmediği ya da yüklenen zihnin hâlâ bilinç sahibi olup olmadığı gibi sorular bu teknolojinin aşılması güç olan eşigidir. Bilinç, benlik ve kişisel kimlik gibi henüz fiziksel açıklaması bulunmayan unsurların, çiplerle yapay bir şekilde oluşturulabileceğini iddia ederken bu unsurların korunup korunmadığını tespit etmek için gerekli ve zorunlu ölçütlerin bulunması gerekmektedir. Zihin yüklemeye teknolojisini kullanılmadan önce bir varlığın bilinçli olup olmadığını değerlendirebilecek kesin bir yöntemimiz olması gerekmektedir. Aksi takdirde zihin yüklemeye ile zombiler yaratmak muhtemeldir.

Kaynakça

- Ağın, B. (2020). *Post-Hümanizm, Kavram, Kuram, Bilimkurgu*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Akbaş, M. (2002). "Kişisel Kimlik ve Ölüm Sonrası Hayat". *Felsefe Dünyası*, 1(35), 58-67.
- Aktürk, E. (2014). *Eskatolojik Açından Kişisel Özdeşlik Sorunu*. Ankara: Araştırma Ya-

yınları.

- Anders Sandberg ve Nick Bostrom (2008). Whole Brain Emulation: A Roadmap. Future of Humanity Institute Technical Report <https://www.fhi.ox.ac.uk/reports/2008-3.pdf>.
- Andrade, G. ve Redondo, M. C. (2023). "Cryonics, Euthanasia, And The Doctrine Of Double Effect". *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 18. <https://doi.org/10.1186/s13010-023-00137-5>.
- Bayne, T. (2008). "The Unity Of Consciousness And The Split-Brain Syndrome". *The Journal of Philosophy*, 105(6), 277-300. <http://www.jstor.org/stable/20620103>.
- Butler, J. (1736/2021). *The Analogy of Religion*, ed. David McNaughton. Oxford: Oxford University Press.
- Chalmers, David J. (2014). "Uploading: A Philosophical Analysis", ed. Blackford, R. ve Broderick, D. *Intelligence Unbound: The Future of Uploaded and Machine Minds*. Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118736302.ch6>.
- Churchland, P. M. (2020). *Nörofelsefe* (2. Baskı), çev. Ö. Yılmaz, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dağ, A. (2018). *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları.
- Descartes, R. (2015). *Meditasyonlar: Metafizik Üzerine Düşünceler*, çev. Ç. Dürüşken, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Doğan, M. (2018). "İbn Sînâ Metafizisinde Nefs-Beden Düalizmi Üzerine Bir Zihin Felsefesi Değerlendirmesi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 49, 161-184.
- Doğan, M. (2020). *Yapay Zekâ ve Bilinç Problemi, Yapay Bilincin İmkanına Dair Bir Tartışma: Yapay Bir "Ben" Mümkün Mü?* Konya-İstanbul: Çizgi Kitapevi.
- Garrett, B. (1998/2002). *Personal Identity And Self-Consciousness*. London: Routledge.
- Harel, D. (2005). "A Turing-Like Test For Biological Modeling". *Nature Biotechnology*, 23(4), 495-496. <https://doi.org/10.1038/nbt0405-495>.
- Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, Çev. E. Baylan, Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
- Kagan, S. (2012). *Death*. New Haven: Yale University Press.
- Kurzweil, R. (2005). *The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology*. USA: Viking Penguin
- Locke, J. (1690/1975). *An Essay Concerning Human Understanding*, ed. Peter H. Niddich. İngiltere: Oxford University Press.
- Mandelbaum, E. (2022). "Everything And More: The Prospects Of Whole Brain Emulation". *The Journal of Philosophy*, 119(8), 444-459. <https://doi.org/10.5840/jp-hil2022119830>.
- More, M. ve Vita-More, N. (2013). *The Transhumanist Reader: Classical And Contemporary Essays On The Science, Technology, And Philosophy Of The Human Future*.

- Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Noonan, H. (1989/2003). *Personal Identity*. London And New York: Routledge.
- Olson, E. T. (2022). "The Metaphysics of Transhumanism", ed. Karolina Hubner, *Human: A History*, 381-404, Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190876371.003.0019>
- Olson, Erik T. (2007). *What Are We? A Study in Personal Ontology*, Oxford: Oxford University Press.
- Onur, F. (2023). "Kişisel Kimlik İçin Kriter Arayışı: Sezgilerin Çatışması". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(44), 169-190.
- Reid, T. (1785/1975). "Of Mr. Locke's Account Of Our Personal Identity", ed. John Perry, *Personal Identity*, 113-118, University of California Press.
- Schneider, S. (2008). "Future Minds: Transhumanism, Cognitive Enhancement and the Nature of Persons", *University of Pennsylvania: Neuroethics Publications*, Retrieved from http://repository.upenn.edu/neuroethics_pubs/37.
- Schneider, S. (ed.) (2009). *Science Fiction and Philosophy: From Time Travel to Superintelligence*. Wiley-Blackwell.
- Schneider, S. ve Mandik, P. (2018). "How Philosophy Of Mind Can Shape The Future". *Philosophy Of Mind In The Twentieth And Twenty-First Centuries*, ed. Amy Kind, 303-319. New York: Routledge.
- Schneider, S. (2022). *Yapay Sen: Yapay Zeka ve Zihnin Geleceği*, çev. T. Tosun, İstanbul: Tellekt.
- Shoemaker, S. (2004). "Brown-Brownson Revisited". *The Monist*, 87(4), 573-593. <http://www.jstor.org/stable/27903893>
- Sider, T. (2007). "Personal Identity", ed. T. Sider ve E. Conee, *Riddles Of Existence*, 7-21. Oxford: Oxford University Press.
- Sporns, O., Tononi, G., ve Kötter, R. (2005). "The Human Connectome: A Structural Description Of The Human Brain". *Plos Computational Biology*, 1(4), e42. (245-251). <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.0010042>
- Swinburne, R. (1984). "Personal Identity: The Dualist Theory". *In Personal Identity*, ed. S. Sydney ve R. Swinburne, 3-66. Oxford: Blackwell.
- Swinburne, R. (2010). *Is there a God?* New York: Oxford University Press.
- Swinburne, R. (2019). *Are We Bodies Or Souls?* New York: Oxford University Press.
- Szigeti B, Gleeson P, Vella M, Khayrulin S, Palyanov A, Hokanson J, Currie M, Cantarelli M, Idili G ve Larson S (2014). "Openworm: An Open-Science Approach To Modeling *Caenorhabditis Elegans*". *Frontiers In Computational Neuroscience*, 8, 137. <https://doi.org/10.3389/fncom.2014.00137>.

- Turing, A. M. (1950). "Computing Machinery And Intelligence". *Mind*, 59, 433-460.
- Turner, C. ve Schneider, S. (2020). "Could You Merge With AI? Reflections On The Singularity And Radical Brain Enhancement", ed. M. D. Dubber, F. Pasquale ve S. Das. *The Oxford Handbook of Ethics of AI*. 307-324. Oxford University Press.
- Yılmaz, A. A. (2020). "Richard Swinburne'ün Düalizm Savunusu". *Kader*, 18(1), 318-343.
- Yılmaz, A. A. (2022). "Ruhçu Düşünceye Karşı Bir Argüman Olarak Ayrık-Beyin Vakası". *Kader*, 20(1), 96-112.